

► Του ΓΡΗΓΟΡΗ ΙΩΑΝΝΙΔΗ

ΑΠΟ ΤΟ 1977, όταν για πρώτη φορά διδάσκεται αυτόνομο μάθημα θεάτρου στο ελληνικό Πανεπιστήμιο, μέχρι σήμερα, η πορεία της ελληνικής θεατρολογίας συνδέθηκε με την εργασία πρωτοπόρων επιστημόνων, αποκτώντας εν πολλοίς στοιχεία της δικής τους «φυσιογνωμίας». Θέματα όπως η ανάρρηση της θεατρικής ιστορίας σε αυτόνομο γνωστικό αντικείμενο, η εμβάθυνση στις σχετικές μαρτυρίες, η χαρτογράφηση, η οριοθέτηση περιοχών έρευνας, ο εντοπισμός κειμένων, πηγών και τεκμηρίων, με δυο λόγια, ακέραια η μέθοδος προσέγγισης και ανάλυσης του θεατρικού φαινομένου στριχτίστηκε στη δική τους προσωπικότητα. Ο Δημήτρης Σπάθης (1925-2014) υπήρξε ένας από τους πρώτους διδάξαντες, οδηγός και άγρυπνος νους της νεόκοπης επιστήμης, από το ξεκίνημά της μέχρι τη συγκρότησή της σε αυτόνομο πλαίσιο σπουδών. Η συλλογή επομένως των μέχρι πρότινος διάσπαρτων εργασιών του σε ενιαίο σώμα από το ΜΙΕΤ τη συμβολή αυτή του δασκάλου και πρωτοπόρου αναδεικνύει και με τον τρόπο της μνημονεύει.

Ο ίδιος ο συγγραφέας είδε μόνο δύο από τα μελετήματά του να κυκλοφορούν όσο ζούσε: τον *Διαφωτισμό* και το *Νεοελληνικό Θέατρο*, το 1986 (University Studio Press), και τον *Αλεξανδροβόδα* τον *Ασυνείδητο*, το 1995 (από τις εκδόσεις Κέδρος). Τα υπόλοιπα μελετήματα, που με την καθοδήγηση του Νικηφόρου Παπανδρέου σταχυολογούνται τώρα σ' έναν άψογα επιμελημένο τόμο του ΜΙΕΤ, προέρχονται από σκόπιμες εκδόσεις, περιοδικά και επιθεωρήσεις, στις οποίες κατά καιρούς οι εργασίες του Σπάθη φιλοξενήθηκαν. Αν συμπληρώσουμε νοερά σε αυτά την αρθρογραφία και τη συμμετοχή του σε αφιερώματα για το ελληνικό θέατρο, καθώς και τις παλιότερες κριτικές στον Τύπο της εποχής, καταλήγουμε ουσιαστικά στα «Απαντα» ενός εξαιρετικά ουσιαστικού και μετρημένου επιστήμονα, με διαρκή, έντονη, αλλά διόλου αμετροεπή παρουσία στα ακαδημαϊκά φόρα.

Ο αναγνώστης επομένως μπορεί να εντοπίσει στις 800 σελίδες της έκδοσης συγκεντρωμένα τα θέματα που απασχόλησαν τον μελετητή σε διάστημα πενήντα χρόνων αδιάλειπτης ενασχόλησης και προσφοράς. Όπως μπορεί, αντίστροφα, με την υπεύθυνη μέθοδο ενός επίμονου στοχαστή να συγκροτήσει το ιστορικό διάγραμμα του νεότερου ελληνικού θεάτρου από το Κρητικό προς το σύγχρονο, ή –ακολουθώντας τον τίτλο– «*Από τον Χορτάση στον Κουν*»...

Εξ αρχής κιόλας ο Σπάθης στράφηκε σε αυτόν τον –τότε, ακόμη– αδιερεύνητο χώρο έρευνας. Το πρώτο ιδιοσυγκρασιακό στοιχείο της συμβολής του βρίσκεται στην εκ μέρους του ενασχόληση με ορισμένα από τα κρίσιμότερα άρθρα της θεατρικής ιστορίας, ιδίως με εκείνα στα οποία η δυσκολία πρόσβασης συνδέθηκε με πυκνά στερεότυπα κι αδιασάφευτες παρερμηνείες. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η κατάθεσή του για τον Ελληνικό Διαφωτισμό αλλά και για το Κρητικό Θέατρο, που ανοίγει τον παρόντα τόμο του ΜΙΕΤ, όπως και οι εισηγήσεις του για το Ελληνικό Μελόδραμα, μπορούν να θεωρηθούν από κάθε άποψη μεμλιώδεις για την ελληνική θεατρολογία.

Ενα δεύτερο χαρακτηριστικό του επιστήμονα αφορά βέβαια την προσήλωσή

Γόνιμη συγκομιδή

του (αν όχι και την αγωνία του) για ένα καθαρό, αμερόληπτο βλέμμα που θα δικαιώνει κυρίως τους αδικημένους της Ιστορίας. Η επόμενη ενότητα λοιπόν, αφιερωμένη στους συγγραφείς του 19ου αιώνα, επιχειρεί να στερεώσει ένα γερό θεωρητικό οικοδόμημα, το οποίο απλώνεται από τον Ζαμπέλιο στον Χουρμούζη και από τον υφολογικό διπολισμό του Βερναρδάκη στην εργογραφία του Ηλία Καπετανάκη. Σε όλα αυτά τα άρθρα η συμβολή του Σπάθη θα αποδειχτεί καθοριστική για την ανανέωση της εικόνας ενός μέχρι πρότινος μάλλον παρεξηγημένου θεατρικού αιώνα.

Ποσό με τον Σπάθη συνδέεται μια ακόμη εξίσου σημαντική πτυχή της σύγχρονης θεατρολογίας: είναι και η δική του, μεταξύ άλλων, παρότρυνση να εξεταστεί το θεατρικό φαινόμενο και μέσω των σκηνικών παραμέτρων του, που καθόρισε την επίσημη οπτική σήμερα της θεατρολογίας εν γένει. Στην πράξη αυτό συνεπάγεται την ενασχόλησή του με τις ιστορικές εμφανίσεις του ελληνικού θεάτρου στον 19ο

αιώνα και από τη μεριά των παραγωγών και θιάσων, όπως και με τις πρώτες θεατρικές προσπάθειες στην Αθήνα και την Ερμούπολη, όπως και την έρευνα για την παρουσία ελληνικών και ξένων περιοδεύοντων θιάσων στη διάρκεια του 19ου αιώνα.

Ο τόμος προχωρά έτσι στο τρίτο μέρος, το οποίο επικεντρώνεται πλέον στον 20ό αιώνα. Και εδώ ο Σπάθης, με την ίδια μέθοδο έρευνας, ακολουθεί την πορεία του νεότερου ελληνικού θεάτρου, με τη ματιά του να στρέφεται σταθερά σε ό,τι πιο σοβαρό, κρίσιμο αλλά και «θεμελιικό»: η εισαγωγή του «σκηνόθετη» στο θέατρό μας στις αρχές του αιώνα - η δράση του Κωνσταντίνου Χρηστομάου και του Θωμά Οικονόμου - το αρχαίο δράμα και η πορεία της αναβίωσής του - η πρόκληση του Τσέκοφ στο ελληνικό θέατρο. Παράλληλα, μεταξύ αυτών, η δημιουργική πορεία του Δημήτρη Ροντήρη, του Γιαννούλη Σαραντίδη, του Γιώργου Σεβαστικόγλου, και ασφαλώς του Κάρουλου Κουν.

Ο τόμος βέβαια δεν ολοκληρώνεται εδώ. Ως απαραίτητο συμπλήρωμα μιας χρηστικής έκδοσης, ακολουθούν εξαντλητικά ευρετήρια προσώπων, έργων και θιάσων.

Κι ωστόσο το βασικό συμπέρασμα από όλη αυτή τη «συγκομιδή» αφορά όχι τόσο τις επιμέρους εργασίες, αλλά κάτι γενικό, που βρίσκεται στο περιθώριο της έκδοσης. Είναι αυτό το οποίο διατηρεί η μνήμη όσων γνώρισαν τον Δημήτρη Σπάθη ως δάσκαλο και συνοδοιπόρο. Και είναι το ίδιο που περιγράφει στην κατακλείδα της έκδοσης ένας από τους πιο διαλεκτικούς μαθητές και συνεργάτες του, ο Νικηφόρος Παπανδρέου: «Ο Δημήτρης Σπάθης επέμενε, ίσως εκτός μόδας, να θεραπεύσει τη θεατρολογική επιστήμη ως έκφραση της ομνιστικής παιδείας, να καλλιεργεί τον πολιτικό στοχασμό πάνω στην κατ'εξοχήν πολιτική τέχνη του θεάτρου. Η νεαρή ελληνική θεατρολογία του οφείλει πολλά - και για το έργο του και για το παράδειγμά του».